

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ

Національний університет «Одеська юридична академія»

**ЄВРОПЕЙСЬКІ ОРІЄНТИРИ РОЗВИТКУ
УКРАЇНИ В УМОВАХ ВІЙНИ
ТА ГЛОБАЛЬНИХ ВИКЛИКІВ ХХІ СТОЛІТТЯ:
СИНЕРГІЯ НАУКОВИХ, ОСВІТНІХ
ТА ТЕХНОЛОГІЧНИХ РІШЕНЬ**

МАТЕРІАЛИ

Міжнародної науково-практичної
конференції

19 травня 2023 року

У двох томах

Том 2

Видавництво
«Юридика»
2023

УДК 005.332.2(4):316.42(477)"364""20"(062.552)
Є24

Рекомендовано до друку Вченою радою
Національного університету «Одеська юридична академія»
(протокол № 3 від 16.06.2023 р.)

За загальною редакцією **С. В. Ківалова**.

Відповідальний за випуск **М. Р. Аракелян**.
Матеріали видано в авторській редакції.

Європейські орієнтири розвитку України в умовах війни та
Є24 глобальних викликів XXI століття: синергія наукових, освітніх
та технологічних рішень : у 2 т. : матеріали Міжнар. наук.-
практ. конф. (м. Одеса, 19 травня 2023 р.) / за загальною редак-
цією С. В. Ківалова. – Одеса : Видавництво «Юридика», 2023. –
Т. 2. – 828 с.

ISBN 978-617-8263-40-9

Матеріали Міжнародної науково-практичної конференції «Європейські орієнтири розвитку України в умовах війни та глобальних викликів XXI століття: синергія наукових, освітніх та технологічних рішень». У другому томі збірника відображено наукові напрацювання вчених, практиків, військовослужбовців у теоретичній та емпіричній площині в умовах повномасштабного військового вторгнення у сферах адміністративного права та процесу, фінансового, морського та митного права, організації та вдосконалення судоустрою, прокуратури, інших правоохоронних органів, адвокатури. Висвітлено питання кримінального права, кримінально-процесуальних аспектів кримінального провадження та кримінологічних особливостей протидії злочинності в умовах воєнного стану, криміналістики, судової експертизи, психології та медицини у забезпеченні судочинства, цивільного та сімейного права, інтелектуальної власності та патентної юстиції, цивільного судочинства, господарського права та процесу. Розглянуто актуальні питання діяльності сучасних бібліотек у закладах вищої освіти, фізичної підготовки здобувачів вищої освіти.

Збірник розраховано на наукових та науково-педагогічних працівників, здобувачів вищої освіти, практичних працівників у сферах юридичної, економічної, соціологічної, політологічної, психологічної, філологічної наук, журналістики та кібербезпеки тощо.

УДК 005.332.2(4):316.42(477)"364""20"(062.552)

ISBN 978-617-8263-37-9 (у 2 т.)
ISBN 978-617-8263-40-9 (т. 2)

© Національний університет
«Одеська юридична академія», 2023

4. Про благодійну діяльність та благодійні організації : Закон України від 5 липня 2012 року. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/5073-17> (дата звернення: 20.04.2023).

Ключові слова: кримінальна відповідальність, незаконне використання, гуманітарна допомога, благодійні пожертви, безоплатна допомога.

Key words: criminal liability, illegal use, humanitarian aid, charitable donations, free-of-charge aid.

ПОПОВИЧ ОЛЕНА ВАСИЛІВНА

*Національний університет «Одеська юридична академія»,
доцент кафедри міжнародної та кримінальної юстиції
Чернівецького навчально-наукового юридичного інституту,
кандидат юридичних наук, доцент*

ВЧИНЕННЯ ДОМАШНЬОГО НАСИЛЬСТВА ЩОДО ДИТИНИ ЯК ОЗНАКА, ЩО КВАЛІФІКУЄ ЗЛОЧИН

Повномасштабне вторгнення російської федерації стало справжнім випробуванням для українського державотворення. Однак, не зважаючи на це, невід'ємною складовою подальшого розвитку України був і залишається її європейський вибір, що визначається орієнтацією на такі фундаментальні цінності поваги до верховенства права, прав людини і основоположних свобод, недискримінації, і повазі до різноманітності.

Попри те, що основний фокус уваги зосереджений на збройному конфлікті, проблема домашнього насильства для українського суспільства залишається актуальною та поширеною. На це звертає увагу Змисла М., яка зазначає, що збройний конфлікт в державі гостро не зменшив показники злочинності, а навпаки прослідковується тенденція до збільшення домашнього насильства, що ймовірно пов'язано з кризовими обставинами, з якими зіштовхнулася значна частина населення України [1].

Потреба у специфічній реакції соціуму на найбільш суспільно небезпечні прояви гендерно зумовленого насильства та насильства в сім'ї зумовила доповнення Особливої частини КК України ст. 126-1 КК України «Домашнє насильство». З огляду на конструкцію складу кримінального правопорушення зазначене діяння у вітчизняному кримінальному законодавстві законодавець відніс до категорії нетяжких злочинів і за його вчинення передбачено такі альтернативні основні покарання: 1) громадські роботи на строк від ста п'ятдесяти до двохсот сорока годин; 2) арешт на строк до шести місяців; 3) обмеження волі на строк до п'яти років; 4) позбавлення волі до двох років. Ми підтримуємо позицію тих науковців, які наголошують на необхідності посилення покарання за домашнє насильство та узгодженості ступеня його суворості із санкціями за вчинення інших, близьких за видом

і характером злочинів проти здоров'я, які є загальними нормами відносно певних видів сімейного насильства [2, с. 25, 26].

Характеризуючи склад злочину, передбачений ст. 126-1 КК України слід звернути увагу на недоліки його законодавчої конструкції. До останніх як слушно зауважують В. М. Панькевич та Т. І. Сухоребра, слід віднести відсутність кваліфікованих та особливо кваліфікованих ознак домашнього насильства, що не дозволяє ефективно диференціювати застосування кримінально-правових засобів, реалізуючи право суддівської дискреції [3, с. 276].

Не виділяючи кваліфікуючих та особливо кваліфікуючих ознак домашнього насильства законодавець усі обставини, що варіюють розмір суспільної небезпеки домашнього насильства залишає в межах основного складу злочину, і передбачає достатність врахування їхнього впливу на розмір суспільної небезпеки лише через конструювання зазначеної змішаної санкції. Отже, законодавець передбачив, що такою санкцією розмір суспільної небезпеки конкретних різновидів домашнього насильства, які знаходяться в межах цього складу злочину, коливатиметься у межах суворості передбаченого санкцією типового покарання.

Дослідження, проведені в Україні, показали, що за рік військової агресії збільшилася кількість випадків насильства або жорстокого поводження з дітьми. Фахівці зазначають, що кількість дітей, які зазнають фізичного насильства в сім'ї, практично дорівнює кількості дітей, які потерпають від психологічного насильства. У контексті війни до чинників, що впливають на збільшення випадків насильства щодо дітей у сім'ї, можна віднести складне матеріальне становище, вживання алкоголю або наркотичних засобів одним із членів сім'ї, погіршення психоемоційного стану батьків унаслідок травми війни або стану дистресу [4].

З огляду на зазначене, особливо гострою повинна бути реакція держави на вчинення домашнього насильства щодо дитини. Водночас, у правозастосовній практиці, у кримінальному правосудді, зокрема, досить часто недооцінюється ступінь суспільної небезпечності застосування різних форм (фізичного, економічного, психологічного) домашнього насильства щодо дитини, його впливу на її життя, формування емоційної сфери, почуття власної гідності. Так, як слушно зауважує Меркулова В.О., психологічне домашнє насильство до дитини важко виявляється, не завжди наочно засвідчує настання фізичної шкоди (настання певного ступеня тілесних ушкоджень, іншого негативного впливу на здоров'я дитини). А, отже, досить рідко розцінюється як привід для зовнішнього втручання, в тому числі кримінально-правового характеру. Тим не менш, ступінь суспільної небезпеки застосування систематичного психологічного насильства щодо дитини має оцінюватися із врахуванням як безпосереднього негативного впливу на фізичний та психологічний стан дитини, так і опосередкованого як такого, що з часом позначиться на її здоров'ї [5, с. 124].

Обов'язковою ознакою складу кримінального правопорушення за ст. 126-1 КК України є систематичність вчинення насильства, тобто

повторюваність його епізодів упродовж певного часу [6, с. 11]. При цьому, кожен з таких епізодів, якщо взяти відокремлено, може створювати враження незначної події, але кумулятивно вони впливають на неповнолітню потерпілу особу надзвичайно негативно, і інтенсивність цього впливу може залежати як від ступеня агресивності кожного окремого діяння, так і від їхньої кількості. Наявність такої потерпілої особи істотно підвищує суспільну небезпеку домашнього насильства, адже, «травми, отримані в дитинстві, дорого обходяться не тільки самим дітям, життя яких зруйноване, але і суспільству – його благополуччю і економічному розвитку», – стверджує д-р Бенте Міккельсон з Європейського бюро ВООЗ [7, с. 21].

Важливе значення для регламентації домашнього насильства щодо дитини у вигляді ознаки, що кваліфікує домашнє насильство має її кримінологічна характеристика, тобто питома вага (поширеність) домашнього насильства, вчиненого за її наявності.

У кримінальному-правовій літературі розуміння самого поняття поширеності авторами тлумачиться по-різному: фактична поширеність (неодиничний характер); не лише фактична, але й можлива поширеність [8, с. 126]. Ми підтримуємо позицію тих науковців, які виходять із поширеності самого кримінального правопорушення і вказують на необхідності уточнення зазначеної обставини у вигляді доповнення вимогою типовості для конкретного кримінального правопорушення.

Поширеність означає частоту трапляння тієї чи іншої обставини у реальному житті, що можна встановити лише вивчаючи стан злочинності. Типовістю обставин є їхня характерність (притаманність) для певного виду кримінального правопорушення, і таку їх властивість можна визначити лише теоретичним шляхом за допомогою методів формальної логіки.

У доктрині кримінального права вважається, що кваліфікуюча обставина не може супроводжувати більшість злочинів певного виду. Характеризуючи ознаки основного складу злочину, В. О. Навроцький зазначає, що «такі ознаки виражають типовий, такий, що найбільш часто зустрічається в житті, ступінь суспільної небезпеки посягання», а тому вважає допустимим прояв ознак, що кваліфікують злочин, лише в меншій половині сукупності злочинів певного виду [9, с. 450]. Радикальнішу позицію з приводу цього висловив А. І. Свінкін. Досліджуючи проблеми конструювання кваліфікованих складів злочинів за ознаками повторності та рецидиву вчений стверджує, «що спеціальній рецидив, коли він виступає в ролі ознаки, яка кваліфікує злочин, в кількісному відношенні не повинен бути надзвичайно великим (досягати 30–35 % і більше щодо кількості злочинів, передбачених основним складом, а щодо окремих найбільш небезпечних злочинів – 5–7 %)» [8, с. 128].

Вищезазначене дає підстави стверджувати, що вчинення домашнього насильства щодо дитини характеризується відносною поширеністю, в зміст якої вкладає як фактичну, так і можливу за умови типовості поширеність. Водночас, вчинення домашнього насильства щодо

дитини настільки істотно впливає на підвищення ступеня суспільної небезпеки домашнього насильства, що охоплюватися санкцією норми основного складу злочину із визначеними для неї межами не може. Безумовність та одновекторність такого впливу свідчить про таке коливання (зміну) розміру (ступеня) суспільної небезпеки домашнього насильства, що зумовлює необхідність конструювання нової санкції, відмінної за суворістю від санкції, що відповідає основному складу злочину, а отже про необхідність формулювання кваліфікованого складку домашнього насильства. У зв'язку із цим для повноти правового регулювання, необхідним є передбачення вчинення домашнього насильства щодо дитини як кваліфікуючої ознаки.

Список використаних джерел:

1. Змисла М. Чи втратило домашнє насильство свою актуальність в умовах воєнного стану? *Юридична Газета. Всеукраїнське професійне юридичне видання*. 14 березня 2023 року. URL: <https://bit.ly/42fPXuV> (дата звернення: 05.05.2023).
2. Панов М. І., Гальцова В. В. Проблеми кримінальної відповідальності за насильство в сім'ї. *Юридична Україна*. 2019. № 3. С. 19–28.
3. Панькевич В. М., Сухоребра Т. І. До питання кримінальної відповідальності за домашнє насильство. *Електронне наукове видання «Аналітично-порівняльне правознавство»*. 2022. № 2. С. 273–276.
4. Герасименко М. В. Психологічне насильство над дитиною: форми, наслідки. URL: <https://bit.ly/429TTNs> (дата звернення: 05.05.2023).
5. Меркулова В. О. Психологічне насильство щодо дітей: окремі соціальні та теоретичні аспекти. *Південноукраїнський правничий часопис*. 2016. № 3–4. С. 122–127.
6. Огляд судової практики Касаційного кримінального суду у складі Верховного Суду у провадженнях про кримінальні правопорушення, пов'язані з домашнім насильством. Рішення, внесені до ЄРДСР, за період із 2018 року по серпень 2022 року. URL: <https://bit.ly/3M4xzPJ> (дата звернення: 05.05.2023).
7. Актуальні проблеми сімейного насильства : монографія / Т. О. Перцева, В. В. Огоренко, Г. М. Кожина, К. О. Зеленська, С. Г. Носов, І. Ф. Терьошина, О. М. Гненна, О. Й. Мамчур, Р. М. Тимофєєв, А. В. Шорніков ; за заг. ред. проф. Т. О. Перцевої та проф. В. В. Огоренко. Дніпро, 2021. 188 с.
8. Мармура О. З. Ознаки, що кваліфікують злочин : монографія. Львів : Львівський державний університет внутрішніх справ, 2019. 280 с.
9. Навроцький В. О. Основи кримінально-правової кваліфікації : навч. посіб. 2-ге вид. Київ : Юрінком Інтер, 2009. 512 с.

Ключові слова: дитина, домашнє насильство, кваліфікуюча ознака, насильство, поширеність, санкція, систематичність, склад злочину, суспільна небезпека, типовість.

Key words: child, domestic violence, qualifying feature, violence, prevalence, sanction, systematicity, corpus delicti, public danger, typicality.

Kuzmin Eduard Eduardovych A few thoughts on ‘internationality’ of Ukrainian Criminal Law	213
Мусиченко Ольга Михайлівна Кримінальна відповідальність за незаконне використання гуманітарної допомоги	215
Попович Олена Василівна Вчинення домашнього насильства щодо дитини як ознака, що кваліфікує злочин	219
Степаненко Оксана Василівна Кримінальні правопорушення, пов’язані з домашнім насильством	223
Тавлуй Олена Вікторівна Виконання обов’язку щодо захисту Вітчизни, незалежності та територіальної цілісності України як обставина, що виключає протиправність діяння	226
Тимофеева Лілія Юріївна Пропорційність кримінальної відповідальності за викрадення майна в умовах воєнного стану	229
Хімченко Світлана Анатоліївна Кримінально-правова охорона лікарської таємниці	231
Чугуніков Ігор Іванович Повторність як форма множинності у проекті нового КК України	235
Drobchak Alla Leonidivna, Protasov Evgeny Leonidovych Ukraine’s criminal law system faces significant challenges to combat crime and ensure justice	239
Дорошенко Костянтин Костянтинович Представництво в суді без повноважень та надмірний формалізм	242
Лещенко Андрій Вікторович Актуальні проблеми покарання за катування	245
Малишева Марина Валеріївна Кримінально-правова характеристика потерпілого у кримінальному правопорушенні, передбаченому ст. 142 КК України «Незаконне проведення дослідів над людиною»	248
Мальцев Максим Вікторович Зарубіжний досвід забезпечення безпеки при виконанні робіт з підвищеною небезпекою	251
Мустафаєва Анна Іванівна Кримінально-правова охорона ембріона за зарубіжним законодавством	254
Нековаль Єгор Ігорович Суб’єкт кримінального правопорушення, передбаченого ст. 160 КК України	256